

неї: семантика минулого переводить семантику теперішнього у темпоральний план мови автора, опосередковано змінюючи його часову орієнтацію” [7, с. 77]. В итоге видовременные формы обретають нові, не своїйственні їм функції, і, поєднуючись, створюють єдине художественне час.

Багато лінгвістів, досліджуючи функціонування типів викладу в складі художественного твору, відзначають той факт, що системне взаємодіявання останніх неминемно сказується на їх лінгвістическій організації. В частності, В. В. Виноградов тесно зв'язував стрій діалога со стрієм речі повествователя [4, с. 214]. Підчеркуючи відмінність діалога драматического від діалога в прозаїческих жанрах, Виноградов пише: «Діалог в прозі не «самостійний», як в драмі, а соотнесен с прийнятою формою повествовання і образом самого повествователя» [там же, с. 305]. В свою чергу, в системі тексту діалог впливає на авторське повествовання. «Речі героїв ... почти всегда оказывает влияние (иногда могущественное) на авторскую речь, рассеивая по ней чужие слова (скрытую чужую речь героя) и этим внося в нее расстройство, разноречивость” [2, с. 129].

Системне взаємодіявання типів викладу може отражатися не тільки на лінгвістическій організації останніх, но і проявлятися в перерасподіленні їх долей в художественному творі. Так, наприклад, в романі Фаулза “Женщина французского лейтенанта” психологічний аналіз поведінки героїв, раскрытие мотивов їх поступков здійснюється засадами авторського повествовання, що скорочує представленість типів викладу, традиційно зв'язуваних с воспроизведенієм речемислительної діяльності персонажів.

Як відзначають дослідники, в сучасній літературі в творах, написаних від 3-го лица, позиція персонажів отримує більше кількесне вираження, чем авторська [12, с. 184]. Скорочення авторського плану в пользу персонажного не означає зниження ролі авторського повествовання в організації тексту в цілому. Наоборот, при зменшенні текстової протяженності даного типу викладу в системі художественного твору його конструктивна значимість зростає. Авторське повествовання скрепляє воедино різні позиції і речеві зони, виступаючи своєобразним стержнем, вокруг которого группируются все другие типы викладу. По мненію Т. М. Голосової, авторське повествовання являється і основним способом існування художественного часу, речі персонажів виступають лиш як “своеобразная инкрустация” [6, с. 31].

В заключенні вважаємо необхідним відзначити наступне. Текстовий об'єм типів викладу, їх мовна специфіка і представленість відрізняються від творення к творенню, но при цьому обидва являються системним характером взаємодіявання останніх. Дослідження типів викладу, формуючих повествовательну структуру художественного тексту, слід проводити з урахуванням їх взаємодіявання і взаємозалежності.

Література

1. Арнольд И. В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность. Сборник статей. – СПб., 1999.
2. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. – М., 1975.
3. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка. – М., 1990.
4. Виноградов В. В. О языке художественной прозы. – М., 1980.
5. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования. – М., 1956.
6. Голосова Т. М. Категориальная доминанта времени (на материале украинского и русского языков). – К., 1997.
7. Голосова Т. М. Темпоральная система макроструктуры художественного текста (посібник з функціональної граматики). – Черкаси, 1998.
8. Гончарова Е. А. Лингвистические особенности “авторской” и “персонажной” несобственно-прямой речи // Стилистика художественной речи. Вып. 3. – Л., 1977.
9. Кожевникова Н. А. О соотношении типов повествования в художественных текстах // Вопросы языкознания. – 1985. – № 4.
10. Кусько Е. Я. Проблемы языка современной художественной литературы: Несобственно-прямая речь в литературе ГДР. – Львов, 1980.
11. Кусько Е. Я. Текст як об'єкт дослідження у світлі наукової спадщини Ю. О. Жлуктенка // Наукова спадщина професора Ю. О. Жлуктенка та сучасне мовознавство: Збірник наукових праць. – К., 2000.
12. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. – Вінниця, 2004.
13. Разинкина Н. М. Функциональная стилистика английского языка. – М., 1989.
14. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : Монографическое учебное пособие. – К., 2002.
15. Сидоров Е. В. Коммуникативный принцип исследования текста // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1986. – Т. 45. – № 5.
16. Тураева З. Я. Категория времени. Время грамматическое и время художественное. – М., 1979.
17. Чистогонова Л. К. Некоторые особенности строения плана рассказчика в романе Р. П. Уоррена «Вся королевская рать» // Текст и его компоненты как объект комплексного анализа. – Л., 1986.
18. Ярмоленко Г. Г. Типы и функции изображенной внутренней речи (на материале современной англоязычной прозы) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. – Одесса, 1982.
19. Galperin I.R. Stylistics. – М., 1981.

Яригіна В. В.

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ СУЧАСНИХ ВЕСІЛЬНИХ ПРОПОВІДЕЙ

У зв'язку зі змінами в суспільному житті, посиленням уваги до табуєваних раніше тем, зокрема теми релігії, на початку 90-х років ХХ ст. в українській мові відроджується ще один функціональний стиль – релігійний (конфесійний, богословський, сакральний). На сьогодні не маємо остаточної назви цього стилю, хоча найбільш частотним є його найменування як „конфесійний”. Українською мовою починають проводитися богослужіння, перекладаються молитви, проповіді, релігійна література, що сприяло проведенню Всеукраїнської наукової конференції „Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій”. Ухвалою цієї конференції було запропоновано „переглянути доцільність вживання терміна „конфесійний стиль” як логічно неправильного і концептуально невідповідного в сучасному церковному мовленні” [8, с. 346].

Ми поділяємо таку думку і погоджуємося на використання у своїх дослідженнях назви „релігійний стиль”.

У релігійному стилі досить виразними є жанри церковно-релігійного красномовства. Серед них особливе місце належить проповіді. На сьогодні недостатньо вивчені мовні особливості проповідей, зокрема весільних. Це питання не є до кінця розв'язаним, а отже, є актуальним.

У вітчизняному мовознавстві належну увагу жанрам церковно-релігійного красномовства приділяли такі вчені, як І. Павлова (досліджувала семантико-функціональні аспекти слова в проповідях, також дослідниця розглядала мовні засоби виразності проповідей митрополита Іларіона „Навчаймо дітей своїх української мови!”), З. Куньч (приділяла увагу історії становлення терміна „проповідь” в українській мові), Л. Полюга (аналізував

становлення релігійної проповіді як жанру ораторського мистецтва), Г. Чуба (досліджувала мову проповідей в українських Учительних Євангеліях) та інші.

Мета цієї статті – з'ясувати мовні особливості українських проповідей, зокрема весільних, як жанру церковно-релігійного красномовства.

В Україні – Русі була створена оригінальна література. Учені виділяють у ній такі жанри: ораторську, агіографічну, паломницьку, художню і ділову. Саме в межах ораторської літератури, яка зараз має багатовікову історію, відбувається становлення сучасної церковної проповіді, формуються її визначальні мовні риси [2, с. 184].

Ораторська література, як і агіографічна, паломницька, художня і ділова, на думку вчених, належать до високого стилю. Відомо, що промови проголошували до воїнів перед битвою, на князівських з'їздах, у зверненні до союзників і до ворогів. Найвиразніший твір ораторського мистецтва „Слово о закони и благодати” київського митрополита Іларіона (1050 р.). Написаний старослов'янською мовою, твір багатий на метафори, алегорії, епітети, протиставлення. Також проповідник удається до інверсій.

До ораторської літератури, яка була присвячена питанням релігії, також належать повчання єпископа К. Туровського, такі як „Слово про пасху”, „Слово на Фомину неділю” та інші; „Слово” (Моління) Даниїла Заточника, яке було написане для Ярослава Всеволодовича; до першої чверті XIII ст. відносимо „Киево-Печерський Патерик”.

Л. Полюга дотримується думки, що підвалини релігійної проповіді слід шукати у Святому Письмі. А національну релігійну проповідь, на думку вченого, розпочав митрополит Іларіон, який утвердив її на україно-руській національній основі [7, с. 445].

Дослідження довели, що проповідь як жанр має чітку усталену структуру, тобто складається із вступу (має текст(епіграф)), функції якого у разі опущення бере на себе назва промови, викладу предмета (тракту); закінчення (епілогу).

І. Павлова поділяє церковні проповіді на догматичні, морально-повчальні, літургичні, історичні [5, с. 1].

Як видається, весільні проповіді належать до морально-повчальних, оскільки містять в собі повчальний характер.

Церковнослужитель виголошує проповідь для багатьох слухачів. Але вони не всі є високоосвіченими в релігії. Тому мова проповіді має бути простою і зрозумілою для необізнаного слухача, але разом із цим вона повинна бути емоційною, експресивною. Мовний світ проповіді повинен духовно впливати на слухачів, переконувати їх у правді сказаного.

Мова церковної проповіді, на думку З. Куньч, становить собою підстиль релігійного стилю сучасної української мови. Мову проповідницького стилю вона виділяє поряд із мовою підстилів науково-богословським, молитовним, пісенспівів та ін. [3, с. 437].

Весільні проповіді промовляються саме для молодят і дуже часто молоде подружжя запам'ятовує їх на все життя, звичайно ж, не всі проповіді, але багато з них. Ці проповіді є для них дороговказом, а також і підтримкою у важкі часи життя. Але іноді трапляється, що молоде подружжя запам'ятовує мало із проповідей. Тому весільні проповіді спрямовані також і на те, щоб з них багато запам'ятали весільні гості.

Проповідь на вінчанні виголошується не заради великого торжества. Вона є частиною обряду вінчання.

У весільних проповідях багато влучних прикладів. Проповіді не довгі, щоб не затягувати відправу.

Не вдаючись до ґрунтовного аналізу мовних особливостей весільних проповідей, окреслимо лише деякі, найприкметніші особливості.

Весільні проповіді багаті на епітети:

– „Бог Отець і Бог Син і Бог *Дух Святий, пресвята єдиносущна Тройця*... нехай благословить вас, нехай дасть колись вам радість у Царстві Небесному за молитвами *Пресвятої Богородиці й усіх Святих*” [6, с. 76].

– „Тоді Катерина впала на землю, говорячи: „Недостойна я, *преславний Владико*, видіти Царство твоє!” [6,с.52].

– „Св. Передання наводить сім'ю, що просила і вислухав її Господь Бог, а це батьків *Пречистої Диви Марії, Йокима і Анну*” [6, с. 35].

– „Чули ви слова *життя вічного*” [6, с. 87].

– „Це Господь Бог зробив за честь і гідність подружжя, заради вашої *блаженності вічної*” [6, с. 98];

– „А здоровим є те серце, що проникне *живою вірою і глибокою побожністю*” [6, с. 56];

– „На одній стороні медальйонка є образ *Святішого Отця*, а на другій *Свята Родина: Пречиста Діва Марія, св. Йосиф і в середині малий Ісус*” [6, с. 31];

– „Отець і Син і *святий Дух, всесвятая, єдиносущная і животворящая Тройця*, да благословит вас і да подасть вам долгожитіє, да ісполнит вас всяческих іже на земли благих, і да сподобит вас і обіщаних благ воспріятія” [6,с.41];

– „Церква нині молиться за вас: „Ти сам, *Владико пресвятий*, прийми моленіє нас, рабов Твоїх, і якоже в Кані Галілейській, тако і зді пришед невидимим своїм пришествієм, благослови брак сей...” [6, с. 102];

– „... що лише *вічний Бог*, що лише його закони не минуться, що Ісус Христос прийшов на землю, учив, терпів, воскрес і за подружжя” [6, с. 62] та інші.

Фіксуємо у весільних проповідях і порівняння:

– „весілля в Кані Галілейській відкриває Тайну, мету і назначення християн подружжя: восходження до Бога не одним, але вдвох, *мовби одного душею, одним еством*” [6, с. 9];

– „любов, сильна, як *смерть*” [6, с. 13];

– „чоловік як *права рука*, жінка як *ліва рука*” [6, с. 14];

– „добрі вчинки і праведне життя, як *королеви*, але як *жінки свого чоловіка*” [6, с 17];

– „будьте послідовниками Бога, як *любі діти*, ходіть у любові, за прикладом Христа, що полюбив вас і видав себе за вас” [6, с. 41];

- „Як вірна, віддана і старанна співробітниця свого чоловіка, як взірцева господиня і старанна ніжна мати 6-их дітей, вона витворила атмосферу...” [6, с. 68];
- „Ви – як християни, е соромтеся, а прославляйте Бога” [6, с. 39];
- „Господь Бог дав вас собі взаємно, як дар святий” [6, с. 78];
- „Так і чоловіки повинні любити своїх жінок, як тіла свої” [6, с. 53];
- „Поводьтеся ж як діти світла” [6, с. 41];
- „Противник ваш, диявол, ходить як лев ревучий, шукаючи, кого б пожерти” [6, с. 43] та інші.

У весільних проповідях можемо знайти і символи: серце Ісуса – символ безмежної любові Ісуса до людей [6, с. 99]; шлюбний перстень – символ нерозлучного союзу подружнього [6, с. 98]; білий завій – символ чистоти душі покликаних на весілля небесне [6, с. 67]; червоний завій – символ любові [6, с. 95]; вінець – символ краси душі і нагороди від Бога [6, с. 65]; вінчальний вінець – символ нагороди вічної [6, с. 51].

Отже, проповідь має багатівкову історію становлення і тісно пов’язана з розвитком ораторського мистецтва в Україні. Весільні проповіді, у свою чергу, багаті на епітети, порівняння, символи, які надають тексту емоційної забарвленості. Як особливий жанр релігійної літератури проповідь має надзвичайно важливий вплив на формування релігійної свідомості слухачів.

Дана розвідка лише накреслює перспективи подальшого дослідження мови сучасної української проповіді, зокрема її емоційно-експресивних засобів.

Література

1. Деравчук С. Функціонально-семантичний статус епітетів у конфесійному стилі // Дивослово. – 2003. – №1. – С.17-19.
2. Куньч З. До історії термінів „казання” і „повідь” // Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Львів, 1998. – С.184-190.
3. Куньч З. Церковна проповідь і проблеми культури мови // Християнство й українська мова: Матеріали наукової конференції – К., 2000. – С. 436-443.
4. Павлова І. Мовні засоби організації проповідей митрополита Іларіона „Навчаймо дітей своїх української мови!” // Християнство й українська мова: Матеріали наукової конференції. – К., 2000. – С. 462-470.
5. Павлова І. Слово як семантико-функціональна одиниця в структурі української проповіді: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. / Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – К., 2005. – 19 с.
6. Пап С. Весільні проповіді. – Рим, 1978. – 126 с.
7. Полюга Л. До джерел українського красномовства в релігійній проповіді (Іларіон-Галатювський-сучасність) // Християнство й українська мова: Матеріали наукової конференції. – К., 2000. – С. 444-448.
8. Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Львів, 1998. – 351 с.